

PATJASPAIKANNUS

PatsasPaikannus

PatsasPaikannus on Seinäjoen kulttuuripalvelujen tuottama ympäristö- ja kulttuurikasvatuspaketti koulujen käyttöön. Pakettiin on kerätty Seinäjoen julkisia veistoksia, muistomerkkejä ja patsaita. Idea on, että kohteita etsitään kartan ja vihjekuvien avulla. Kohteen löydyttyä tutustutaan taustatietoihin. Osaan kohteista on laadittu etukäteen kysymyksiä, joita voi pohtia yhdessä oppilasryhmän kanssa.

Julkiset veistokset, patsaat ja muistomerkit voivat olla meille läpikotaisin tuttuja, kun ne sijaitsevat lähiympäristössä, mutta yhtä lailla aivan naapurista voi löytyä myös piilossa ollut taidearre, johon ei aiemmin ole kiinnittänyt huomiota. Voi myös olla, että veistoksen tai muistomerkin tarina tai merkitys on epäselvä, vaikka näkisimmekin sen joka päivä. Patsaspaketin tarkoitus on kiinnittää huomio lähiympäristöstä löytyviin muistomerkkeihin, patsaisiin ja julkisiin veistoksiin ja avata niiden merkitystä ja taustaa. Samalla tehdään tutuksi kuvataiteen erityisesti veistotaiteen, käsitteistöä ja tekotapoja sekä paikallishistoriaa. Paketin idea on, että oppilaat pääsevät jalkautumaan ympäristöön ja ottamaan itse selvää lähiympäristönsä julkisesta taiteesta ja kulttuurikohteista.

PatsasPaikannus mukailee valokuvasuunnistuksen ideaa. Se koostuu tulostettavista, tietyille alueille rajatuista karttapohjista sekä opettajalle tarkoitettusta patsaat-listasta, joka sisältää tiedot paketin kohteista. Paikallistajan tehtävä on yrittää tunnistaa kohde kuvan ja sijainnin perusteella ja etsiä se. Kun kohde on löytynyt, pat- saat-lista tarjoaa taustatietoa ja joihinkin kohteisiin liittyviä kysymyksiä, joita voidaan yhdessä ryhmän kanssa pohtia.

Aihetta voi syventää paikannuskierroksen jälkeen luokassa kuvataiteeseen liittyvien tehtäväesimerkkien avulla. Patsaspakettia ja sen tehtäviä voi luontevasti integroida myös liikunnan, äidinkielen, historian ja yhteiskuntaopin, uskonnon ja elämäntutkimustiedon aihealueisiin. Kaikkia tehtäviä voi ja kannattaa myös soveltaa omiin ja opetusryhmän tarpeisiin. Samoin itse PatsasPaikannuksen voi toteuttaa vaikkapa kevennettynä versiona valiten etukäteen kohteen, johon mennään tutustumaan yhdessä.

PatsasPaikannus on jaoteltu kaupunginosittain ja alueittain eri osiin. Opettaja voi itse valita, lähdetäänkö kohteita etsimään tietyltä, suppealta alueelta vai tehdäänkö pidempi retki esimerkiksi pyöräillen. Patsaspakettiin on valikoitu kohteita, joihin pääsee turvallisesti kävellen tai polkupyöräillen. Esimerkiksi isojen teiden varsilla tai kiertoliittymissä sijaitsevat kohteet on jätetty pois.

Aluekohtaiset osiot löytyvät tulostettavassa muodossa Seinäjoen kaupungin sivuilta osoitteesta: www.seinajoki.fi/kulttuurimatka

PatsasPaikannus-paketin sisältö:

- Tulostettava paikannuskartta, joka sisältää vihjekuvat paikannettavista kohteista
- Opettajalle tarkoitettu patsaat-lista, jossa on kohteiden taustatiedot ja patsaiden kuvat
- Syventävät tehtävät patsaspaketin aiheen jatkokäsittelyä varten
- Lista patsaspaketissa käytetyistä lähteistä ja hyödyllisistä linkeistä aiheeseen liittyen

Tekijät:

Sanna Karimäki-Nuutinen, Aila Taivalmäki, Elina Teitti

Taitto:

Noora Holm ja Mirva Kurhela

PatsasPaikannuksen mobiiliversio:

Halutessaan patsaspaikannusta voi käyttää myös yksinkertaisempaan mobiiliversioon. Siinä voidaan hyödyntää Seinäjoen kaupungin verkossa olevaa karttapalvelua **kartat.seinajoki.fi**. Palveluun on merkitty kaikki kohteet asiasanalla ”patsaat”. Paikallistajan tehtävä on etsiä kohteita älylaitteensa avulla. Löydetyn kohteen tiedot löytyvät mobiiliversiotakin käytettäessä patsaat-listasta, jonka voi vaikkapa tulostaa erikseen opettajan käyttöön.

Ohjeet Mobiiliversion käyttöön:

1. Mene älylaitteesi selaimella osoitteeseen kartat.seinajoki.fi.
2. Kirjoita hakukenttään ”patsaat” ja suorita haku.
3. Kartta näyttää nyt kaikki kohteet kartalla. Tehtäväksesi jää valita, miltä alueelta haluat niitä lähteä etsimään. Kun kohde on löytynyt, sen taustatietoja voi käydä yhdessä läpi.

PATSASPAIKANNUKSEN SANASTOA

Julkinen taide tarkoittaa nimensä mukaisesti taideteoksia, jotka on asetettu näytteille julkisiin tiloihin. Ne voivat olla esimerkiksi kunnan, valtion tai yksityisten tahojen hankkimia. Usein julkinen taideteos on veistos.

Veistos on kolmiulotteinen taideteos, joka voi esittää oikeastaan mitä vain - tai olla ei-esittävä. Veistokset on perinteisesti valmistettu kivistä, puusta tai metallista, mutta veistos voi olla myös terästä, muovia tai koostua vaikkapa kierrätysmateriaaleista.

Patsas on jalustallinen, useimmiten ihmistä esittävä veistos, joka on sijoitettu julkiselle paikalle.

Muistomerkit ovat nimensä mukaisesti tärkeiden henkilöiden, historiallisten tapahtumien tai paikkojen merkkejä. Niitä pystytetään, jotta tärkeät asiat eivät unohtuisi ihmisten mielestä vuosikymmenten tai -satojen kuluessa. Muistomerkki voi olla esimerkiksi kivipaasi, suihkulähde tai patsas. Usein siinä on selventävä teksti, joka kertoo mitä varten se on pystytetty.

Reliefi eli kohokuva tai korkokuva on taideteos, jossa kuva-aihe työntyy esiin kuvapinnasta tai on upotettu siihen. Reliefiä on usein käytetty erilaisten kohteiden, esimerkiksi rakennusten koristeluun ja usein sillä on kuvattu kuvasarjoja. Reliefi voi olla esimerkiksi kiveä, metallia tai puuta.

Kuvanveisto tarkoittaa taidetta kolmiulotteisessa muodossa. Nykyään puhutaan myös plastisesta sommittelusta. **Kuvanveistäjä** on taiteilija, joka valmistaa esimerkiksi patsaita. Perinteisesti kuvanveiston materiaalit ovat olleet kiveä, esimerkiksi marmoria ja graniittia, puuta, metallia (erit. pronssi), kipsiä, savea tai puuta. Nykyään kuvanveistäjä voi työstää vaikkapa terästä, yhdistellä erilaisia materiaaleja tai tehdä teoksensa vaikkapa muovista. Metallia ja kipsiä valetaan muotteihin. Kiveä, puuta ja savea työstetään muovailin, koverin ja hakaten erilaisin työkaluin. Yhtä lailla voidaan liimata, naulata tai hitsata.

Kokonaistaideteos tarkoittaa arkkitehtuurin yhteydessä kokonaisuutta, jossa arkkitehti on suunnitellut rakennuksen kaikki osat ja yksityiskohdat yhteen sopiviksi. Kokonaistaideteoksessa huonekalut, ikkunanpielet, valaisimet, veistokset, taideteokset ja ovenkahvat ovat tarkkaan harkittuja ja paikkaan suunniteltuja. Seinäjoen Aalto-keskus on hyvä esimerkki kokonaistaideteoksesta.

keskusta

PATJASPAIKANNUS

1. Tuolta se tulee, tuolta se tulee

Seinäjoen rautatieasema

Heikki Varjan veistos kulkee joskus myös nimellä ”Tuolta se tulee ja tuonne se menöö”. Se on muistomerkki Seinäjoen kehitykseen vaikuttaneiden rautatieläisten työlle ja sitä kutsutaankin usein rautatieläisten muistomerkiksi.

Veistos kurottuu viiteen ilmansuuntaan ja kuvaa Seinäjokea viiden rautatien risteyksenä. Veistoksessa on runsaasti reliefyksityiskohtia.

Kierrelkää veistoksen ympärillä ja tutkikaa niitä. Mitä kaikkea rautateihin liittyvää veistoksesta löytyy?

2. Katkennus taival

Hotelli-ravintola Alma, Ruukintie 4

Katkennut taival on muistomerkki 10 henkilön muistolle, jotka saivat surmansa 3.2.1940 pommituksessa. Pommi tuhosi sirpalesuojan, johon oli hakeutunut lähinnä junamatkalla olleita ihmisiä. Muistomerkki on Seinäjoen kaupunginarkkitehti Juhani Lahden suunnittelema. Tilaston mukaan Seinäjoelle pudotettiin 158 pommia. Ratapiha oli pääkohde, sillä sitä pommittamalla haluttiin vahingoittaa suomalaisten kuljetusverkostoa. Pommituksessa kuoli 13 ihmistä ja 14 haavoittui. Yhdeksän rakennusta kaupungissa tuhoutui täysin. Pommitus oli ainoa laatuaan Seinäjoella.

3. Pirstotut puut

Olavi Pihan puisto

Pirstotut puut on Maija Martiskaisen veistos. Se on muistomerkki talvisodassa käydyille Taipaleen ja Vuosalmen taisteluille ja niissä kaatuneille sotilaille.

Tutkikaa teosta yhdessä

- **Mitä se kuvaa?**
- **Teos on pystytetty sodan päättymisen muistoksi ja sen nimi on ”Pirstotut puut”.**
- **Mitä teos voisi kertoa aiheesta?**

Pirstottujen puiden lähistöllä sijaitsee myös ”**Sotaan lähtevien kivi**”. Sitä on kutsuttu myös veteraanipatsaaksi. Sotaan lähtevien kivi on muistomerkki talvi- ja jatkosotien veteraaneille ja kotirintaman sotaponnistuksille. Se on perinteinen, kivipaadesta työstetty muistomerkki.

4. Heimotulet

Kirkkopuisto

Heimotulet on kuvanveistäjä Terho Sakin suunnittelema veistos, joka on pystytetty Venäjälle luovutetun Karjalan muistolle. Teos kuvaa karjalaisia yhdistävää liekkiä. Jatkosodan jälkeen Neuvostoliitolle menetetyn Karjalan alueelta yli 400 000 karjalaista menetti kotinsa ja joutui sijoittumaan muualle Suomeen, eli lähtemään evakkoon. Sopeutuminen elämään uudessa ympäristössä ei aina ollut helppoa. Vaikeuksia oli puolin ja toisin niin evakoilla kuin uusien asuinympäristöjen asukkailla, kun murteet ja tavat törmäsivät toisiinsa. Menetetyn Karjalan alueen kulttuuria ja perintöä vaalitaan nykyäänkin aktiivisesti.

Kuvanveistäjä Terho Sakki (1930-1997) syntyi Karjalan kannaksella. Hänen perheensä lähti sotaa evakkoon ja asettui lopulta Hyvinkäälle. Veistosten lisäksi Sakki oli taitava mitalien tekijä.

5. Elämän lähteellä

Kirkkopuisto, Lakeuden ristin tornin juuri

Elämän lähteellä on arkkitehti Alvar Aallon suunnittelema veistos. Se kuvaa kyyhkysiä lähteellä. Lähde ja virtaava vesi ovat Raamatussa iänkaikkisen elämän vertauskuvia. Alvar Aalto tahtoi suunnitella veistoksen nimenomaan Lakeuden ristin ympäristöön sopivaksi ja osaksi sitä. Aalto suunnitteli Lakeuden ristin kokonaistaideteokseksi, eli rakennuksen arkkitehtuurin lisäksi myös huonekalut ja yksityiskohdat ovat tarkoin harkittu osa kokonaisuutta ja tilaan vartavasten suunniteltuja.

Alvar Aalto on yksi Suomen kansainvälisestikin tunnetuimpia arkkitehtejä ja muotoilijoita. Seinäjoen ylpeys, Alvar Aalto -keskus on yksi monista Aallon rakennuskokonaisuuksista Suomessa.

Aalto on tunnettu selkeälinjaisesta ja modernista funkkistyylistään, mutta Seinäjoella on myös Aallon varhaisempaa tuotantoa edustava, hyvin erityylinen rakennus. Tiedätkö mikä se on? (Vastaus: Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -museo)

6. Mannerheim

Mannerheimin puisto, Kirkkokatu 7

Marsalkka Carl Gustav Emil Mannerheimin patsas Seinäjoella oli ensimmäinen laatuaan Suomessa. Nykyään marsalkka Mannerheimin patsaita on useilla paikkakunnilla, joista tunnetuin on Ratsastajapatsas Helsingissä, Mannerheimintien, Nykyaikaisen museon Kiasman edessä. Seinäjoella sijaitsevan patsaan on suunnitellut kuvanveistäjä Lauri Leppänen. Se on valettu pronssiin ja seisoo graniittipaaden päällä.

Carl Gustav Emil Mannerheim (1867-1951) oli Suomen toinen valtionhoitaja, Suomen presidentti ja Suomen marsalkka. Hän toimi Suomen puolustusvoimien ylipäällikkönä kaikissa itsenäisyyden ajan neljässä sodassa: sisällissodassa, talvisodassa, jatkosodassa ja Lapin sodassa.

7. Cityhirvi

Kalevankatu 12

Samuli Alosen Cityhirvi saapui Seinäjoelle vuonna 2014 yhtenä Määränpää: Seinäjoki -taidenäyttelyn töistä ja jäi pysyvästi Kalevankadulle. Cityhirvi on valmistettu säänkestävästä teräksestä, jonka pinta syöpyy ruosteenkaltaiseksi. Cityhirvi on 500 kg painoinen - saman verran kuin oikea hirvi voi painaa! Cityhirviä voi bongata Seinäjoen lisäksi Jyväskylästä ja Äänekoskelta.

Alonen on luonut muitakin cityeläimiä, esimerkiksi mielikuvituksellisia citylintuja.

8. Paimentyttö

Keskuspuisto

Jussi Koivusalon veistämä Paimentyttö ja sen vesiallas on Seinäjoen yksityisyrittäjien ja Yrittäjänäisten lahjoittama patsas. Veistos on luonnollisen kokoinen ja se kuvastaa maaseudun elinkeinoja, joista Seinäjoenkin elinkeinot ponnistavat.

Jussi Koivusalo (1929-2000) oli Alavudelta kotoisin oleva kuvataiteilija, jolla on useampi teos Seinäjoella. Muualta lähialueilta hänen veistoksiaan löytyy myös Kauhavalta.

9. Päämajan reserviupseerikoulun muistomerkki

Puskantie 3

Nuorisokeskuksen edustalla sijaitsee Suomen ensimmäisen reserviupseerikoulun muistomerkki. Koulu oli toiminnassa vuonna 1918, mutta se siirtyi Vilppulaan ja lopulta Mikkeliin, josta valmistui 118 oppilasta 26.4.1918. Koulu sijaitsi nykyisen Lehtisen kauppakeskuksen paikalla puisessa rakennuksessa, josta myöhemmin tuli Seinäjoen yhteiskoulu ja tyttölyseo. Rakennus purettiin vuonna 1994.

10. Suojeluskuntalainen

Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -museo, Kauppakatu 17

Suojeluskuntalainen on kuvanveistäjä Pentti Papinahon veistos. Suojeluskunta oli vuosina 1917-1944 toiminut vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö ja kansalliskaarti. Patsas sijaitsee Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -museon pihamaalla. Museo toimii Alvar Aallon suunnittelemassa Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin talossa. Suojeluskuntatalo piharakennuksineen rakennettiin vuosina 1924-1926. Suojeluskuntatalo edustaa arkkitehtuuriltaan klassismia ja siinä on funktionalistisia ja perinteisiä eteläpohjalaisia piirteitä.

11. Ilmavaara

Vapaudenpuisto, Vapaudentien ja Torikadun risteys

Ilmavaara on seinäjokelaisen arkkitehti Antti Talvitien suunnittelema muistomerkki ilmapuolustuksen kunniaksi. Seinäjoelle hankittiin vuonna 1941 kaksi ruotsalaista Bofors-ilmatorjuntatykkiä. Tykit eivät kuitenkaan ehtineet olla Seinäjoella käytössä kuin kymmenen päivää, eikä niillä ammuttu yhtäkään laukausta. Ne luovutettiin Turun ilmapuolustukselle. Nyt toinen tykeistä on nähtävillä Suojeluskuntamuseon pihamaalla. Seinäjoen ilmatorjuntajaos koostui paikallisista suojeluskuntapojista. ”Pojat suojelemassa meitä” -teksti muistomerkissä muistuttaa juuri siitä, että jaoston jäsenet olivat nuorukaisia.

12. Klemetti-Kuulan patsas

Vapaudenpuisto

Kalervo Kallion tekemä veistos on pystytetty kahden eteläpohjalaisen säveltäjän, Heikki Klemetin ja Toivo Kuulan muistoksi sekä eteläpohjalaiselle musiikille.

Heikki Klemetti (1876-1953) oli kuortanelaislähtöinen säveltäjä. Hänet tunnetaan erityisesti kuoromusiikin edistäjänä ja kehittäjänä. Toivo Kuula (1883-1918) oli alavutelainen säveltäjä, joka kuoli vain 34-vuotiaana Viipurissa tultuaan ammutuksi. Hänet tunnetaan sävellystöissään erityisesti kansallisromanttisista aiheista ja hänen häämarssinsa on nykyäänkin hyvin suosittu.

Muistomerkki kuvaa harppua soittavaa naista. Harpun kielet eivät suinkaan aina ole olleet kiharalla, vaan niiden päät ovat alunperin olleet suorat.

13. Ystävyyttä yli rajojen

Uimahalli-Urheilutalo

Raimo Utriainen (1927-1994) oli suomalaisen modernin kuvanveistotaiteen uudistaja, joka tunnetaan muodoltaan selkeistä, alumiinista tai rst-säleistä valmistetuista veistoksistaan. Ystävyyttä yli rajojen on tehty teräksestä ja alumiinista. Utriainen toteutti nelisenkymmentä julkista veistosta.

Julkiset taideteokset valitaan aina paikkaan sopiviksi.

Pohtikaa yhdessä, miten teoksen nimi Ystävyyttä yli rajojen voisi liittyä sen sijoituspaikkaan, Uimahalli-Urheilutaloon.

14. Rakuunakivi

Rakuunapuisto

Rakuunakivi muistuttaa itsenäisen Suomen ensimmäisen joukko-osaston, Uudenmaan Rakuunarykmentin perustamisesta. Rakuunarykmentti oli ratsuväkirykmentti. Se oli ollut olemassa jo aiemmin, mutta lakkautettiin 1901 Suomen sotaväen lakkauttamisen yhteydessä, kun Suomi kuului vielä Venäjän keisarikuntaan. Ylipäällikkö Mannerheim perusti rykmentin uudelleen ja se nousi ratsaille tällä paikalla 27.2.1918. Rannassa sijaitseva Rakuunapuisto on saanut nimensä Rakuunarykmentin ratsailleenoususta.

15. Veden voima

Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Frami D

Eero Hiirosen Veden voima on haponkestävästä seoksesta valmistettu veistos, jonka taiteilija on itse suunnitellut, hitsannut ja hionut. Taiteilija on arvioinut, että teoksen valmistamiseen on kulunut aikaa 4000 työtuntia! Vesiaiheinen taideteos keskustelee Kampustalon suihkulähteen kanssa joen toisella puolella.

16. Tanssi

Seinäjoen taidehalli

Antti Maasalon Tanssi-teos, joka elää tuulen mukana, sijaitsee Taidehallin kattotasanteella. Antti Maasalo tunnetaan terästeoksistaan, joissa on usein liikkuvia osia. Mikäli kuljet taidehallille keskustasta päin Koulukatua pitkin, löydät lyhtypylväistä lisää Maasalon tuulimoduloituja veistoksia.

17. Yrittäjä-Jussi

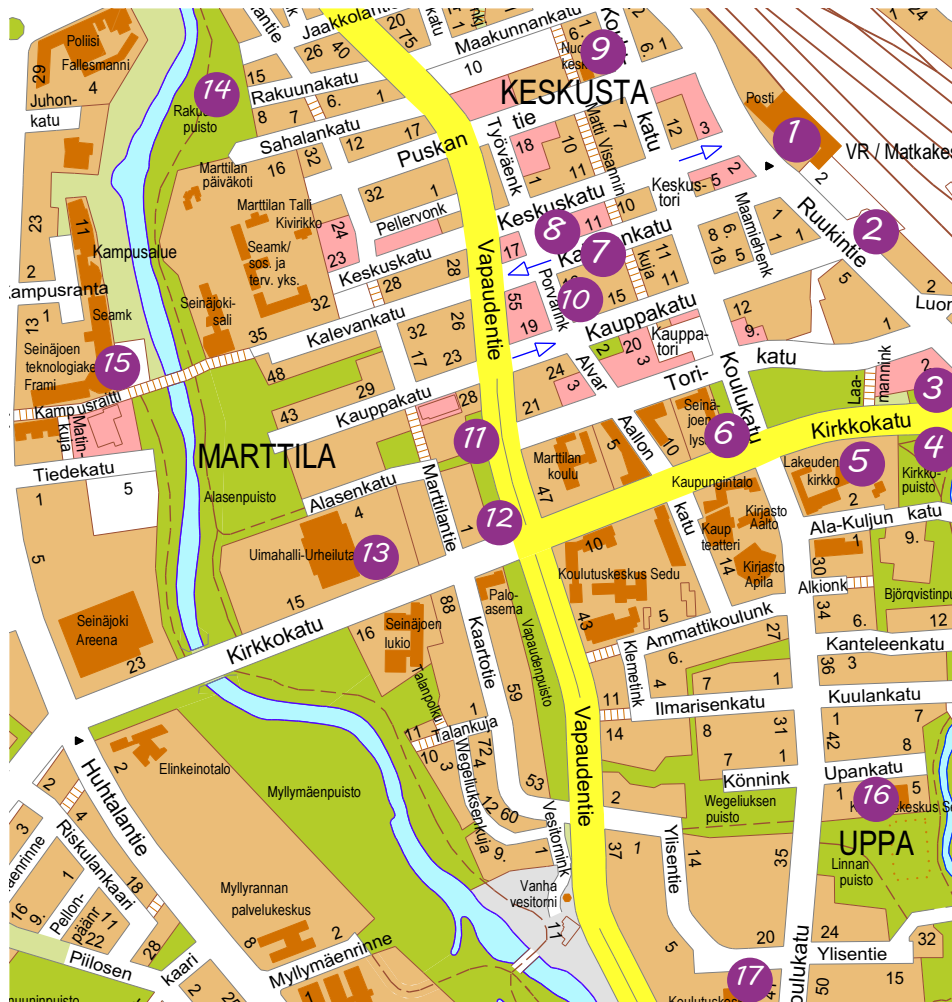
Sedu, Koulukatu

Yrittäjä-Jussi on tunnustus pohjalaiselle yrittäjyydelle. Patsas on ilmajokelaisen Aarne Hakala-Rahkon suunnittelema ja sen on valanut pronssiin Matti Pelkokangas. Patsas haluttiin Seinäjoelle siksi, että se on Etelä-Pohjanmaan keskus ja tunnetaan vahvasta yrittäjyydestä. Patsas kuvaa eteläpohjalaista toiminnan miestä, joka taitaa työnsä eikä lannistu helposti.

Pohtikaa yhdessä, mitä pohjalaisuuteen liittyvää patsaasta löytyy.

SEINÄJOEN KESKUSTA

Alakylä

PATJASPAIKANNUS

I. Ilo

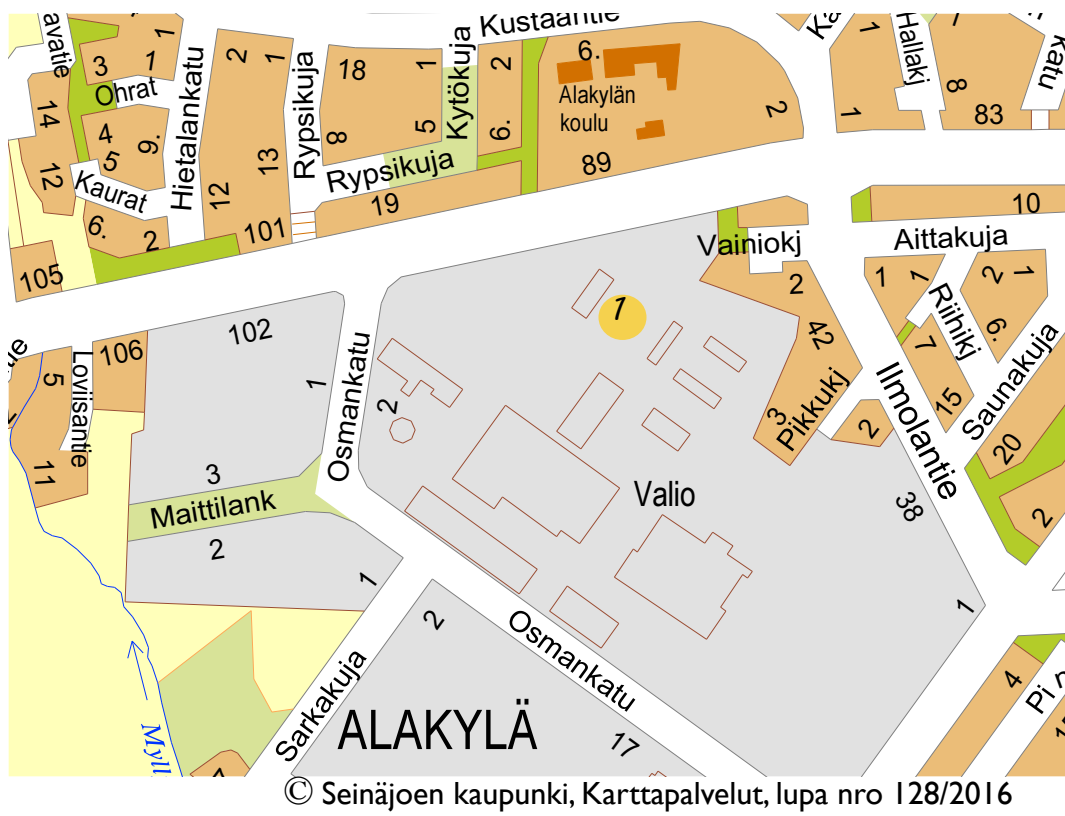
Valio Oy, Osmankatu 2

Ilo on Miina Äkkijyrkän veistos, jossa kolme vasikkaa kirmaa kuin kevätlaitumella.

Miina Äkkijyrkkä tunnetaan nauta-aiheisista taideteoksistaan. Taiteilijantyönsä lisäksi hän on kasvattanut perinteistä itäsuomalaista nautakarjaa, kyyttöjä. Äkkijyrkän kyytöt seikkailevat veistosten lisäksi esimerkiksi Marimekon tekstiileissä. Ilo on paljastettu Valiota edeltäneen Osuuskunta Maitojalosteen 25-vuotisjuhlassa vuonna 1987.

Valion alueelta löytyy myös ”**Lakeuden Sampo**”. Harmaasta teräksestä valmistettu Lakeuden Sampo on kuvanveistäjä Jussi Koivusalon teos. Teos on saanut nimensä Matti Nummensalon tekemän Osuuskunta Maitojalosteen 10-vuotiasta taivalta juhlistavan runon mukaan.

ALAKYLÄ

Törnävä-Huhtala

PATJASPAIKANNUS

1. Rukoileva sotilas

Törnävän hautausmaa

Rukoileva sotilas on pystytetty talvi- ja jatkosotien muistoksi. Patsaan jalusta on Jyväskylän mustaa graniittia. Itse patsas on valettu pronssiin. Se esittää lumipukuista sotilasta, joka on hiljentynyt rukousasentoon kaatuneen aseveljensä viereen. Patsaan on suunnitellut kuvanveistäjä, professori Oskari Jauhiainen. Paikalla ovat 117 talvi- ja jatkosodassa kaatuneen hautapaikat ja muistokivet.

Muita Suomen itsenäisyyden ajan sotiin liittyviä muistomerkkejä Törnävän hautausmaalla ovat Vapaussodan muistomerkki ja Vakaumuksensa puolesta kaatuneiden muistomerkki, jotka ovat molemmat muistona vuoden 1918 sodan uhreille. Vapaussodan muistomerkki oli ensimmäinen Seinäjoen sotaan liittyvä muistomerkki. Se paljastettiin jo vuonna 1921. Sankarihautausmaalle on haudattu 49 vapaussodassa vuonna 1918 kaatunutta, joista 8 oli seinäjokelaisia.

Vakaumuksensa puolesta kaatuneiden muistomerkki on vapaussodassa vakaumuksensa puolesta kuolleiden muistolle. Alueelle on haudattu noin 30 Seinäjoella teloitettua sotilasta. Heidän joukossaan ei ollut seinäjokelaisia. Muistomerkin on suunnitellut konduktööri Aarne Mäkelä.

2. Hän on noussut ylös

Törnävän hautausmaa

Vuonna 1984 käyttöön vihityn uurnalehdon enkelipatsaineen on suunnitellut seurakunnan puutarhurina toiminut Eero Virtaniemi. Patsas on valmistettu harmaasta graniitista ja se on 2,5 metriä korkea. Uurnalehto on saanut nimensä pääsiäisaamun tapahtumista Raamatussa: kivimuuri, johon vainajien nimilaatat kirjoitetaan symboloi kalliohaudata, suuri kivi kalliohaudan suulta vieritettyä kiveä. Kaksi enkeliä ilmoitti Jeesuksen haudalle tulleille, että "hän on noussut ylös".

Uurnalehdot ovat hautausmailla sijaitsevia hautauspaikkoja, joissa on muistopaikka tuhkatuille vainajille. Yleensä tuhkat haudataan tai sirotellaan lehdon ympäristöön.

3. Suomenhevonen

Törnävän kartanopuisto, Törnäväntie

Törnäväntien varressa kartanon puistossa sijaitseva Suomenhevonen on Herman Joutsenen veistos. Se kertoo suomenhevosen tärkeästä roolista Suomen sodissa. Suomen armeijalla oli talvisodassa käytössään noin 71 800 hevosta ja jatkosodassa noin 62 000. Hevosia kuoli tai katosi sodissa noin 21 700. Armeijan huolto oli usein täysin riippuvainen niiden työpanoksesta. Hevoset kuljettivat etulinjoille ruokaa, ammuksia ja postia, sekä haavoittuneita ja kaatuneita sieltä takaisin. Hevonen oli ylipäätään arvokkain kotieläin suomalaisilla tiloilla 1960-luvulle asti. Ennen maatalouskoneiden yleistymistä tilan töihin tarvittiin oikeita hevosvoimia. Hevonen oli monessa talossa myös perheenjäsen, jonka merkitys korostui entisestään sotien aikana. Patsaan jalustassa on esitetty reliefikuvina suomenhevosen tärkeitä tehtäviä.

4. Maan siunaus

Törnävän kartanopuisto, Törnäväntie

Maan siunaus pystytettiin Seinäjoen 100-vuotisjuhlallisuuksien yhteydessä ja sillä haluttiin kunnioittaa menneiden sukupolvien työtä ja perintöä. Teoksen sijoituspaikaksi valittiin Törnävän puisto, koska Seinäjoen kasvun ja kehityksen katsottiin alkaneen Törnävän kartanon alueelta. Patsaan suunnittelusta järjestettiin kilpailu, jonka kuvanveistäjä Tapio Junno voitti tällä työllä. Veistos on pronssia ja se kuvaa mystistä voimaa, joka tulee kaukaa menneisyydestä ja auttaa eteenpäin. Patsasta kutsutaan myös nimellä "Ruukin äijä" ja siinä onkin nähtävissä ihmisen hahmo. Kuvanveistäjä Tapio Junno kuvasi teoksissaan usein kasvottomia mieshahmoja.

5. Pelimannipatsas

Liinamaan talomuseo, Törnäväntie

Nina Sailon suunnittelema Kansallinen Pelimannipatsas on pystytetty suomalaisten pelimannien ja kansanmusiikin vaalimiseksi. Etelä-Pohjanmaalla pelimanniperinne on ollut erityisen ansioikasta. Patsas esittää nimensä mukaisesti pelimannia viulua soittamassa ja patsaan mallina on käytetty valokuvia Jupakan Alfreesta eli Metsärannan Alfreesta, joka oli eteläpohjalainen viulupelimanni. Viulu on perinteisin pelimannisoitin.

6. Kolme hanhea

Etelä-Pohjanmaan piirimielisairaala

Kai Noramiehen suunnittelema Kolme hanhea sijaitsee Törnävän piirimielisairaalan puistossa. Sillä on seuranaan suihkulähde ja hanhet suihkulähteineen voikin nähdä kokonaistaideteoksena. Veistos pystytettiin vuonna 1960, jolloin piirimielisairaalan piha-alueita kunnostettiin.

7. Kuntakennot

Koulutuskeskus SEDU, Törnäväntie 24

Kuntakennot on veistänyt Jussi Koivusalo. Kuntakennot oli voittajaveistos kilpailussa, joka järjestettiin Suomen itsenäisyyden 50-juhlavuoden kunniaksi. Alkuperäinen veistos oli kuitenkin pienempi kuin lopullinen, josta tuli peräti seitsemän kertaa suurempi. Veistos on toteutettu oppilastyönä taiteilijan valvonnassa.

8. A Big Hug

Pruukinranta

Päivi Rintaniemen 3 metriä korkea betoniveistos A Big Hug kannustaa yhteisöllisyyteen ja toisista välittämiseen - muotokielensäkin mukaan antamaan isoja halauksia. Veistos on kuin tervetulotoivotus Pruukinrantaan, joka valmistui kesän 2016 Asuntomessuja varten.

Päivi Rintaniemi on seinäjokelainen kuvanveistäjä ja kuvataiteilija. Rintaniemi tunnetaan hänen Amfora -designyrityksestään, joka valmistaa astioita ja käyttöesineitä.

9. Tervahauta

Pruukinranta

Elina Lindin teos Tervahauta on toinen kesän 2016 Asuntomessujen taideteos. Se on 7 metriä leveä, tervahaudan muotoon veistetty, kaupunkiviljelyyn tarkoitettujen kasvatustaarten tervantuoksuinen muodostelma. Tervahauta edustaa yhteisö- ja ympäristötaidetta, joka usein toteutetaan tiettyyn paikkaan sopivaksi, ympäristöön sulautuen ja usein myös ympäristöstä saatavilla olevista materiaaleista. Se on suunniteltu yhdessä tekemiseen ja koko yhteisön iloksi.

10. Elämän virta

Etelä-Pohjanmaan keskussairaala

Eero Hiironen veistämä Elämän virta Etelä-Pohjanmaan keskussairaalan alueella on valmistettu haponkestävästä teräksestä. Teräksen elävä pinta tuo mieleen virtaavan veden, joka on aina ollut taiteilijan innoituksen lähde. Toinen Hiironen vesiaiheinen teos Seinäjoella sijaitsee keskustassa Framilla.

1

2

3

4

5

6

7

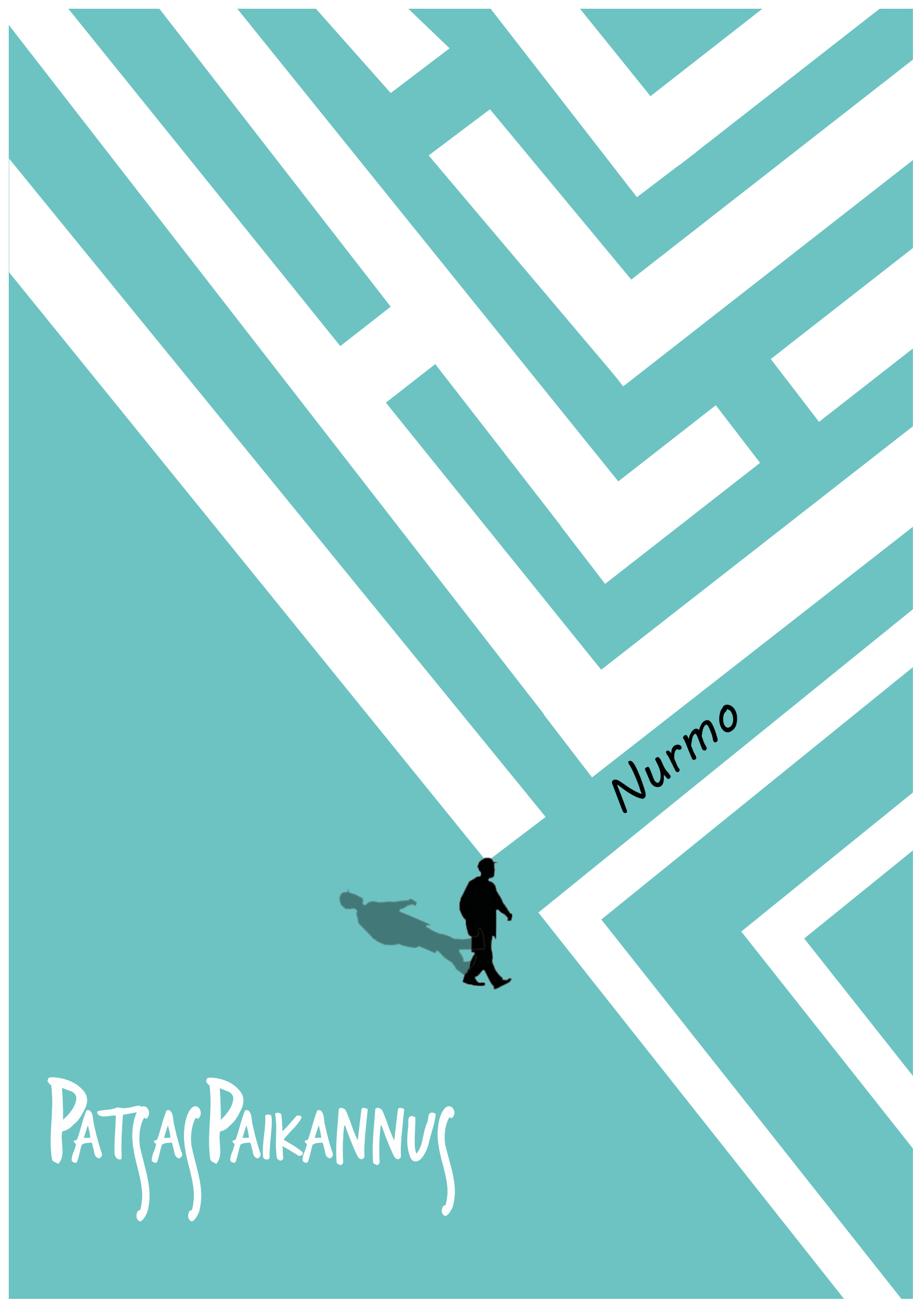
8

9

10

Nurmo

PATJASPAIKANNUS

1. Karjalaan jääneiden muistokivi Laatokka

Nurmon hautausmaa

Laatokka on muistokivi Karjalaan talvi- ja jatkosotien aikana jääneille vainajille. Laatokka on Euroopan suurin ja maailman 13. suurin makeanveden järvi, joka sijaitsee Laatokan Karjalassa, Venäjällä. Vuoteen 1944 Laatokka kuului Suomeen. Muistokivessä saattaa hyvinkin nähdä järven muodon.

Jatkosodan jälkeen Neuvostoliitolle menetetyn Karjalan alueelta yli 400 000 karjalaista menetti kotinsa ja joutui sijoittumaan muualle Suomeen, lähtemään evakkoon. Kaikki eivät selvinneet evakkotaipaleesta. Sopeutuminen elämään uudessa ympäristössä ei aina ollut helppoa. Vaikeuksia oli puolin ja toisin niin evakoilla kuin uusien asuinympäristöjen asukkailla, kun murteet ja tavat törmäsivät toisiinsa.

Menetetyn Karjalan alueen kulttuuria ja perintöä vaalitaan nykyäänkin aktiivisesti.

2. Suurten nälkävuosien muistomerkki

Nurmon hautausmaa

Vuosina 1866-1868 Suomessa kärsittiin suurista nälkävuosista, jolloin ruuan puute ja kulkutaudit tappoivat tuhansia ihmisiä. Syynä nälkävuosiin olivat perättäisinä vuosina saatu huono viljasato, joka johtui poikkeuksellisen kylmistä sääoloista. Muistokiven kivi on peräisin Ylilouon talon kivijalasta, sillä talossa toimi 1868 nälkäisten vellihoitola eli köyhäinhuone, jossa saattoi saada ruokaa ja sairaanhoitoa.

3. Siunaus ja rauha / sankaripatsas ja vapaussodan

sankarivainajien muistomerkki

Nurmon hautausmaa

Enkelipatsaan on veistänyt Kalervo Kallio ja se on pystytetty 1940-luvun lopulla sankaripatsaaksi. Patsaan takana on vapaussodan sankarivainajien muistomerkki. Enkeli siunaa sankarihautausmaata, johon on haudattu talvi- ja jatkosodan sankarivainajat. Enkeli on pronssia.

Nurmon hautausmaalla sijaitsevat lisäksi 1918 Vakaumuksensa puolesta henkensä antaneiden muistokivi sekä Rintamamieshaudat. Muistokivi on muistona niille torppareille ja työläisille, jotka keväällä 1918 teloitettiin Paukanevalla. Heistä 21 lepää Nurmon hautausmaan yhteishaudassa ja muistomerkissä on 21 hopeista ristiä merkitsemässä vainajia. Hyllykalliolla, Paukanevan kupeessa on muistomerkki teloituspaikalla. Rintamamiehille pystytetty muistomerkki on merkinä yhteishaudalle, johon yhä nykyäänkin haudataan talvi- ja jatkosodan veteraaneja.

4. Taivaan Portti / muistolehto

Nurmon hautausmaa

Muistolehto on tuhkatuille vainajille tarkoitettu muistopaikka. Veistos, Taivaan portti, on kuvanveistäjä Timo Koivusalon käsialaa.

Veistoksessa voi nähdä muurin, jonka keskellä on pieni aukko, jossa palaa liekki. Pohtikaa yhdessä, mitä liekki voisi symboloida.

5. Valtakunnallinen painijapatsas

Nurmontie 7, Valkiavuoren mäki (Entisen painikämppeä Jymylän paikalla)

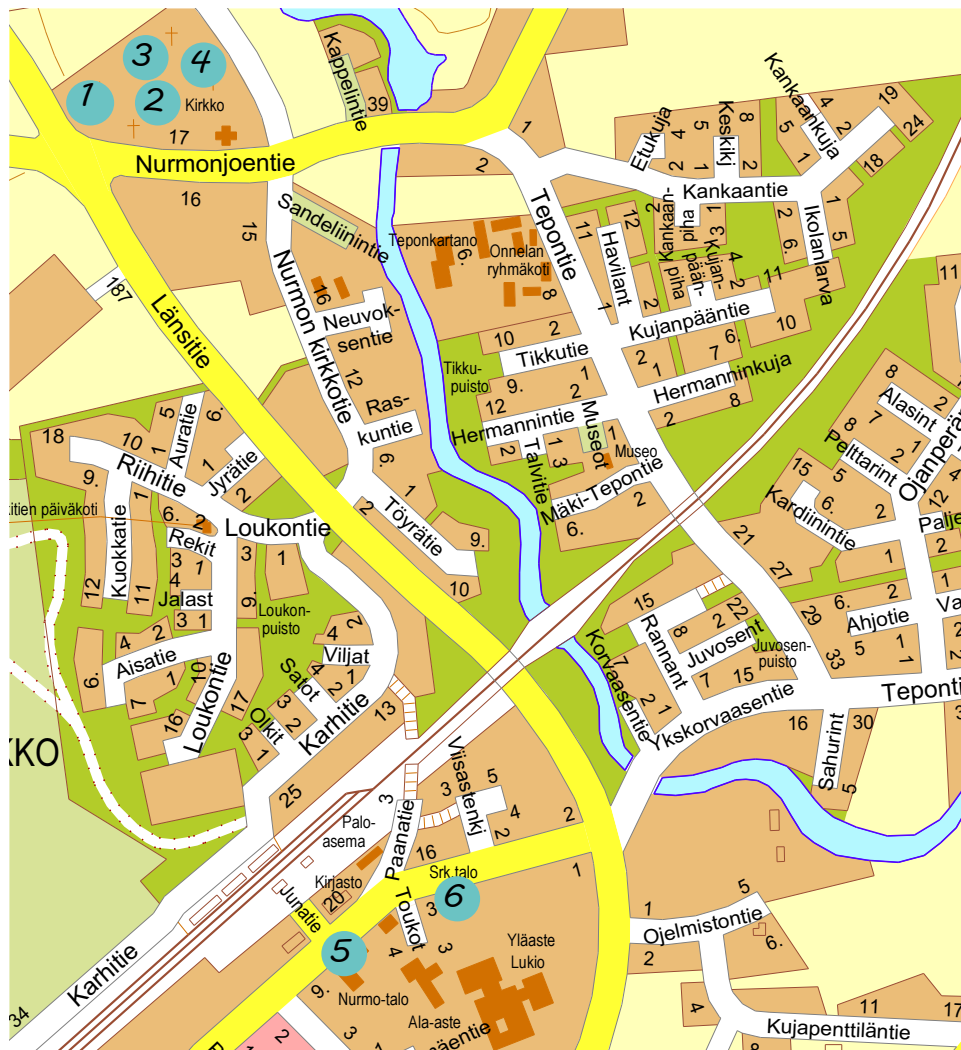
Valtakunnallinen painijapatsas on pystytetty vuonna 1984 suomalaisen painiurheilun kunniaksi. Sen on veistänyt Elis Räisänen poikansa Heikin avustuksella. Patsas sijaitsee Nurmossa, sillä Nurmo on olympiamitalein mitattuna Suomen parhaiten painissa menestynyt paikkakunta. Veistoksen mallina ja esikuvana on ollut painija Jouko Salomäki. Patsas kuvaa häntä ottamassa niskalenkin veljestään.

6. Taistelijain muistomerkki

Nurmon seurakuntatalo, Nurmontie 3

Timo Suvannon suunnittelema muistomerkki kuvaa Äyräpään kirkonmäkeä, jolla käytiin Äyräpään taistelu talvisodan lopulla 5.3.1940. Joskus muistomerkistä puhutaan myös Äyräpään taistelun muistomerkkinä. Loivasti nousevan muistomerkkin korotetussa päässä on kivi, joka kuvaa Äyräpään kirkon raunioita. Äyräpään taistelussa kaatui 39 nurmolaista. Kaikkien kaatuneiden ruumiita ei saatu pois taistelukentältä ja epätietoisuus sotilaan kohtalosta saattoi vaivata omaisia pitkään. Muistomerkki on paljastettu vuonna 2000. Äyräpään taistelussa kaatuneiden lisäksi se on muistomerkki kaikille nurmolaisille taistelijoille, jotka palvelivat Suomen sodissa.

Ylistaro

PATJASPAIKANNUS

1. Pikkupaana

Tapanintie 18 / Könnintie 176, Ylistaron asema

Pikkupaana oli vuosina 1899-1952 käytössä ollut hevosvetoinen kiskorata, joka kulki 1,4 km matkan Ylistaron Tiilitehtaalta Ylistaron asemalle. Tiilitehtaalla oli töissä useita satoja ihmisiä. Se lopetti toimintansa vuonna 1953. Muistomerkin kivipaateen on kiinnitetty alkuperäisen kapearaiteisen radan kiskonpätäkät sekä pyörät ja akseli. Kuten muistomerkestä voi päätellä, pikkupaana oli paitsi lyhyt myös melkoisen pieni!

2. Kirjojen keräilijä Matti Pohdon muistomerkki

Kirja-Matin koulu

Matti Pohto syntyi vuonna 1817 Isonkyrön pitäjän Ylistaron kappelissa. Hän joutui jo varhain kodittomaksi ja kerjuulle. Matti innostui kuitenkin nuorena miehenä kirjoista ja alkoi kerätä ja kaupitella niitä. Hän opetteli myös kirjansidonnan taidon. Matti kiersi ympäri Suomea kirjat mukanaan ja niitä kaupitellen. Hänen kokoelmassaan oli laskelmien mukaan tuhansia kirjoja. Kun Turku paloi vuonna 1827, myös Turun yliopiston kirjasto tuhoutui. Matti Pohdon kirjat korvasivat tuhoutuneen yliopiston kirjaston.

3. Talvi- ja jatkosodan sankareiden muistomerkki

Ylistaron sankarihautausmaa

Muistomerkki on kivipaasi, johon on hakattu reliefi, joka esittää miestä ja naista pitelemässä käsissään pientä lasta. Muistomerkki on muistona talvi- ja jatkosodissa taistelleille miehille, jotka joutuivat jättämään perheet taakseen. Muistomerkin on suunnitellut Kalervo Kallio, jonka isä Kyösti Kallio oli Suomen tasavallan 4. presidentti.

4. Vuoden 1918 taisteluissa kaatuneiden muistomerkki

Ylistaron sankarihautausmaa

Elias Ilkan veistämä vapaussodassa kaatuneiden muistomerkkiin on kaiverrettu vuonna 1918 taisteluissa kaatuneiden ylistarolaisten nimet. Muistomerkkiin on veistetty reliefiin kolmen sotilaan sivuprofiilit. Reliefi tarkoittaa kuvaa tai kuvasarjaa, joka on joko kaiverrettu koolle taustastaan tai koverrettu sen sisään. Sankarihautausmaalla sijaitsevat myös Vanhan kirkkopaikan muistomerkki ja Napuen taistelun muistolaatta. Napuen taistelu käytiin Isonkyrön kirkolta 5 km päässä sijaitsevalla Napuen peltoaukealla 19.2.1918 suuren Pohjan sodan yhteydessä. Sodassa olivat vastakkain Venäjä ja Ruotsi, johon Suomi kuului. Taistelu aloitti Isonvihan ajan. Arvioiden mukaan noin puolet Kyrönmaan väestöstä menehtyi taistelussa ja sitä seuranneissa kurjissa oloissa. Napuen taistelun voittaneet venäläiset saivat ryöstöoikeuden ja kulkivat taistelun jälkeen pitkin Pohjanmaata ryöstellen ja hävittäen.

5. Matti Haapojan hauta ja muistomerkki

Ylistaron sankarihautausmaa

Matti Haapoja (16.9.1845 Isonkyrö-8.1.1895 Turun vankila) oli Ylistarossa syntynyt niin sanottu puukkojunkkari. Hän tuli erityisen kuuluisaksi siitä, että pakeni vankilasta ja jopa Siperiasta, jonne hänet rikoksistaan karkotettiin. Matti Haapojan jäänteet siirrettiin Ylistaron sankarihautausmaalle vasta vuonna 1995, eli sata vuotta hänen kuolemansa jälkeen. Paikka on myös hänen isänsä hauta, jolle Matti itse teki vankilassa rautaristin.

6. Salomon Wilskmanin eli Junnoon Salun muistomerkki

Monitoimitalo

Ylistarolainen Salomon Wiksman eli Junnoon Salu (1825-1913) keräsi vanhoja esineitä, jotka ovat nykyään Kansallismuseossa Helsingissä. Hänen kokoelmaansa kuului tuhansia esihistoriallisia ja satoja uudemman ajan esineitä, joita hän kartoitti keräysmatkoillaan halki Suomen. Salomon toimi ensin rihkamakauppiaana, mutta tehtyään Valtion historiallisen museon, nykyisen Kansallismuseon, kanssa sopimuksen, hänestä tuli ammattikeräilijä. Hän kulki matkoillaan useimmiten jalan ja eli varsin vaatimattomasti. Salomonin muistomerkki on Nina Sailon käsialaa. Reliefi eli korkokuva esittää Salomonia.

7. Karjalaisten muistokivi

Ylistaron hautausmaa

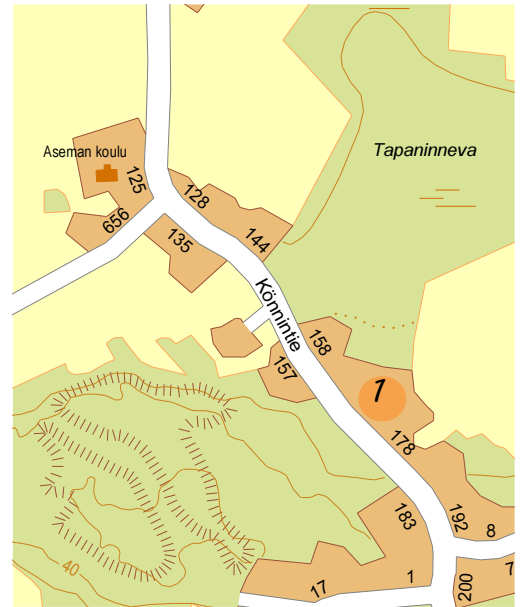
Karjalaisten muistokivi on pystytetty muistoksi karjalaisille, jotka joutuivat evakkoon sotien vuoksi. Muistomerkki muistuttaa erityisesti raskaasta evakkotaipaleesta. Jatkosodan jälkeen Neuvostoliitolle menetetyn Karjalan alueelta yli 400 000 karjalaista menetti kotinsa ja joutui sijoittumaan muualle Suomeen eli lähtemään evakkoon. Kaikki eivät selvinneet evakkotaipaleesta. Sopeutuminen elämään uudessa ympäristössä ei aina ollut helppoa. Vaikeuksia oli puolin ja toisin niin evakoilla kuin uusien asuinympäristöjen asukkailla, kun murteet ja tavat törmäsivät toisiinsa. Menetetyn Karjalan alueen kulttuuria ja perintöä vaalitaan nykyäänkin aktiivisesti.

8. Muistolehto

Ylistaron hautausmaa

Muistolehdot ovat hautausmailla sijaitsevia hautauspaikkoja, joissa on muistopaikka tuhkatuille vainajille. Muistolehdon enkelipatsas siunaa kivipaadet, joihin on kiinnitetty muistolehtoon haudattujen vainajien nimilaatat. Enkeli seisoo ikäänkuin metsäisen mäen harjalla.

YLISTARO

1

2

3

4

5

6

7

8

Peräseinäjoki

PATJASPAIKANNUS

1. Ville Ritolan patsas

Urheilutie 4

Ville Ritola (1896-1982) oli Peräseinäjoella syntynyt juoksija, joka on voittanut eniten mitaleja samoissa kilpailuissa: Ritola voitti Pariisin olympialaisissa peräti 6 mitalia. Hän kuului Hannes Kolehmaisen ja Paavo Nurmen ohella “Lentäviin suomalaisiin”. Ritola muutti 17-vuotiaana Yhdysvaltoihin, missä hän työskenteli rakennustöissä ja aloitti urheilemisen. Hän asui Yhdysvalloissa suurimman osan elämästään, mutta muutti takaisin Suomeen 1970-luvulla. Ritolan olympiamitalit ovat esillä Terästalolla.

Ville Ritolan patsaan on veistänyt Maija Nuotio.

2. Talvi- ja jatkosotien muistomerkki

Peräseinäjoen sankarihautausmaa

Muistomerkin on veistänyt kuvanveistäjä Kalervo Kallio, joka on tunnettu sotamuistomerkeistään.

Muistomerkin reliefi esittää sotaan lähtevää isää, jota vaimo ja kaksi lasta hyvästelevät.

Reliefi tarkoittaa kuvaa tai kuvasarjaa, joka on joko kaiverrettu koolle taustastaan tai koverrettu sen sisään.

3. Karjalaan jääneiden vainajien muistomerkki

Peräseinäjoen sankarihautausmaa

Muistomerkin on veistänyt kuvanveistäjä Kalervo Kallio. Sen takapuolella on teksti “rakkaus ei tunne rajoja” ja karttakuva Suomesta ja luovutetusta Karjalan alueesta. Jatkosodan jälkeen Neuvostoliitolle menetetyn Karjalan alueelta yli 400 000 karjalaista menetti kotinsa ja joutui sijoittumaan muualle Suomeen eli lähtemään evakkoon. Kaikki eivät selvinneet evakkotaipaleesta. Sopeutuminen elämään uudessa ympäristössä ei aina ollut helppoa. Vaikeuksia oli puolin ja toisin niin evakoilla kuin uusien asuinympäristöjen asukkailla, kun murteet ja tavat törmäsivät toisiinsa. Menetetyn Karjalan alueen kulttuuria ja perintöä vaalitaan nykyäänkin aktiivisesti.

4. Muualle haudattujen vainajien muistomerkki

Peräseinäjoen hautausmaa

Muualle haudattujen vainajien muistomerkki on paikka, jonne omaiset voivat tulla muistamaan vainajia, joiden hautapaikka ei ole Peräseinäjoen hautausmaalla.

5. Muistolehto

Peräseinäjoen hautausmaa

Muistolehdot ovat hautausmailla sijaitsevia hautauspaikkoja, joissa on muistopaikka tuhkatuille vainajille. Muistolehdon pohja on ristinuotoinen laatoitettu kuvio, jonka päässä seisoo enkeli. Sen kädet ovat siunausasennossa. Sivuilla on kaksi kivipaatea, joihin kiinnitetään muistolehtoon haudattujen vainajien nimilaatta.

6. Ulkosuomalaisten muistolehto

Peräseinäjoen hautausmaa

Pallon muotoinen, maapalloa symboloiva, ulkosuomalaisten muistolehto on professori Olavi Koivukankaan ideoima ja lahjoittama. Puolet 1800- ja 1900-lukujen taitteessa tapahtuneesta Yhdysvaltojen siirtolaisuudesta oli lähtöisin vanhasta Vaasan läänistä. Etelä-Pohjanmaan alueelta on siis lähdetty siirtolaisiksi erityisen paljon.

Syventävät tehtävät

PATJASPAIKANNUS

Tehtäväesimerkkien avulla voi syventää PatsasPaikannus-paketin teemoja lähiympäristöstä, kulttuuriperinnöstä ja julkisesta taiteesta. Tehtäviä voi ja kannattaa muokata omiin tarpeisiin ja omalle oppilasryhmälle sopiviksi.

1) Minun patsaani

Patsaita pystytetään usein henkilöille, jotka ovat omalla toiminnallaan ansioituneita, esimerkiksi hallitsijoita, poliitikkoja, taiteilijoita ja urheilijoita tai aivan tavallisia ihmisiä, jotka ovat työllään saaneet aikaan jotain merkittävää. Pohdi, kuka on sinun elämässäsi merkittävä henkilö, jolle voisit pystyttää muistomerkkin. Henkilö voi olla joku, joka on innostanut tai kannustanut sinua. Henkilö voi olla läsnä arkipäivässäsi tai joku, jota tapaavat harvemmin. Hän voi olla vaikkapa perheenjäsen, ystävä, tuttava tai jonkin erityisen alan taituri. Hän voi olla myös tuiki tuntematon.

1a) Patsas tärkeälle henkilölle

Kirjoitakaa lyhyt kirjoitus henkilöstä, jolle pystyttäisitte patsaan. Perustelkaa ja pohtikaa, miksi juuri tämä henkilö on ollut itselle tärkeä.

Tehtävän voi toteuttaa itsenäisenä tehtävänä tai lämmittelynä tehtävälle 1b ja sitä voi soveltaa oppilaiden ikätasoon sopivasti.

1b) Suunnittele patsas!

Piirtäkää, maalatkaa tai toteuttakaa vaikka kolmiulotteisena teoksena itselle tärkeän henkilön patsas. Millaisen patsaan suunnittelisin henkilölle? Miltä hän näyttää siinä? Tekeekö hän jotain? Mitä hänellä on yllään, entä kuvataanko hänet joidenkin esineiden tai asioiden kanssa?

Tehtävän yhteydessä voi hyvin käsitellä vaikkapa ihmisen mittasuhteita oppilaiden ikätasosta riippuen.

2) Veistetään!

Suunnitelkaa veistos jollekin julkiselle paikalle! Toteutusvaihtoehtoja on monia: muovailuvaha, askartelumassa, savi, rakentelu, kierrätysmateriaalit, talvella lumenveisto ulkosalla ja niin edelleen. Lähtökohdaksi voi valita joko esittävän tai abstraktin teoksen oppilaiden iästä riippuen. Tehtävän teemaksi voi valikoida myös jonkin tietyn paikan ja pyytää oppilaita suunnittelemaan siihen taideteos, vaikkapa koulun pihalle. Käyttäkää innoituksena patsaspaketissa olevia veistoksia.

Kuvia julkisista veistoksista muilla paikkakunnilla löytyy esimerkiksi seuraavista lähteistä:

Helsingin taidemuseon julkisten taideteosten kokoelmasivu:

www.hamhelsinki.fi/veistokset/

Tampereen julkiset veistokset ja monumentit:

www.tampere.fi/ekstrat/taidemuseo/patsaat/

Julkiset taideteokset Jyväskylässä:

www3.jkl.fi/taidemuseo/veistokset/teokset.html

Tehtävämateriaalia ympäristökulttuurikasvatukseen:

www.nurkantakana.fi

PatsasPaikannus-paketissa mainittuja kuvataiteilijoita:

www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi

Alvar Aalto www.alvaraalto.fi

Samuli Alonen www.designalonen.fi

Eero Hiironen www.eerohiironen.com

Elias Ilkka fi.wikipedia.org/wiki/Elias_Ilkka

Oskari Jauhiainen www.ouka.fi/oulu/luuppi/galleria-oskari-jauhiainen

Herman Joutsen fi.wikipedia.org/wiki/Herman_Joutsen

Kalervo Kallio www.kalliomuseo.fi/museo/

Jussi Koivusalo www.emma.museum/Kokoelmat/veistos_Jussi_Koivusalo_Iso_musta

Elina Lind www.seinajoensanomat.fi/artikkeli/324977-pruukinrantaan-muotoillaan-suuri-syli

Antti Maasalo www.maasalo.fi

Kai Noramies www.kainoramies.com/kai_noramies/

Pentti Papinaho www.tampere.fi/ekstrat/taidemuseo/patsaat/papinaho_frame.htm

Päivi Rintaniemi www.rintaniemi.fi

www.seinajoensanomat.fi/artikkeli/324977-pruukinrantaan-muotoillaan-suuri-syli

Elis Räisänen fi.wikipedia.org/wiki/Valtakunnallinen_painijapatsas

Nina Sailo www3.lappeenranta.fi/museot/verkkonayttelyt/julkiset_veistokset/tekija_15.html

Timo Suvanto veistosateljeelutinvintti.com

Raimo Utriainen www.raimoutriainen.fi

Miina Äkkijyrkkä www.akkijyrkka.com

Lähteitä:

Etelä-Pohjanmaan sotamuistomerkit, www.ep-muisto.fi

Hirviluoto, Anna-Liisa. Arkeologit ja muinaisuuden harrastajat. Muinaistutkija-lehti 1/1992. Saatavilla verkossa www.sarks.fi/mt/pdf/92_1.pdf

Keskinen, Hilikka-Maija. Seinäjoen patsaita. 1992. Härmän kirjapaino.

Kuurtanes-seura. Heikki Klemetti. www.kuurtanes-seura.fi/Klemetti.htm

Leinonen Riitta-Marja. Hevosien ja ihmisen kumppanuus sota-aikana. Hevostietokeskus. Saatavilla verkossa www.hevostietokeskus.fi/uploads/files/Artikkeli1.pdf

Olympic.org. Ville Ritola. www.olympic.org/ville-ritola

Seinäjoen kaupunki. Seinäjoen puistot ja viheralueet.

Saatavilla verkossa www.seinajoki.fi/asuminenjaymparisto/puistotjaviheralueet.html

Seinäjoen kaupunki. Suojeluskunta ja Lotta Svärd -museo. www.seinajoki.fi/museo

Seinäjoen seurakunta. www.seinajoenseurakunta.fi

Tuikka Timo. Toivo Kuula menehtyi jääkärin kuulaan. Keski-Suomalainen. 16.5.2008.

Ylistaron oppaat. Kirja-Matti. www.netikka.net/ylistaronoppaat/kirjamatti.htm

Ylistaron oppaat. Salomon Wilschmanin eli Junnoon Salun muistomerkki. www.netikka.net/ylistaronoppaat/junnoonsalu.htm

Seinäjoki
KULTTUURI

